

Dokumentacijski i informacijski sistemi u muzejskoj djelatnosti Jugoslavije

Branka Šulc

Muzejski dokumentacioni centar
Zagreb

Ako je temeljna pretpostavka da informacijski-dokumentacijski sistem u muzejskoj, kao i u ostalima kulturnim djelatnostima, treba i u svojim današnjim koordinatama rada osigurati i potrebne pretpostavke za odgovorno ali i efikasno djelovanje u kulturi, onda je potrebno da taj sistem bude i otvoren, dovoljno dinamičan i jasan u pogledu vlastitih zahtjeva i mogućnosti. Muzej – definiramo li ga kao stalno otvoreni informacijski sistem – već odavno ima osnovne uvjete za organiziranje vlastita informacijsko-dokumentacijskog i komunikacijskog sistema, od kojega se traži aktivna interkomunikacija s ostalim INDOK službama u kulturi i informacijskim sistemima. Istodobno informacijske i dokumentacijske sisteme u muzejima, zavodima za zaštitu spomenika kulture i prirode, arhivima i ostalim institucijama u kulturnim djelatnostima karakterizira nedostatak teorijskih radova koji bi odredili predmet i strukturu jedinstvene dokumentacije, povezivanja i njezina organiziranja prema jedinstvenim teorijskim i metodologijskim kriterijima. Tek se o nedavna utvrđuje i kategorijalni aparat za tumačenje svih vrsta obavijesti i analizira komunikacijski obrazac koji olakšava i konsolidaciju obavijesti.

Problem jedinstvene metodologije za obradu predmeta muzejske građe samo je jedan od razloga sve do nedavna nepostojanja pravila za ujednačavanje u načinu obrade te građe. Postojeći načini vođenja dokumentacije u muzejskoj djelatnosti omogućili su djelomičnu dostupnost podacima i njihovo prtraživanje, ali se dosadašnja zatvorenost muzejskoga dokumentacijskog i informacijskog sistema odrazila i na smanjenje organiziranoga korištenja informacija, slabo povezivanje s ostalim INDOK sistemima i nefunkcioniranje referalne uloge muzeja. Međunarodna razmatranja o muzejskim dokumentacijskim i informacijskim sistemima odvijaju se i usklađuju putem ICOM UNESCO-vog Dokumentacijskog centra u Parizu (osnovanog 1947. godine), a te podatke u području zaštite spomenika kulture, konzervacije i restauracije obavljaju UNESCO-ve organizacije ICOMOS i ICCROM. Sve navedene organizacije izrađuju i jedinstvene thesauruse za područje kulturne baštine u koordinaciji i suradnji s nacionalnim dokumentacijskim centrima ili zasebnim radnim grupama za to područje.

ICOM-ov Komitet za dokumentaciju (CIDOC), osnovan da unaprijedi i uskladi INDOK sisteme na međunarodnom planu, posljednjih godina veći dio svojih istraživanja posvećuje izradi i definiranju kategorija podataka – standarda za opis muzejskog predmeta, organizira i podržava rad nacionalnih dokumentacijskih komiteta u zemljama članicama ICOM-a i napose definira mogućnosti međunarodne razmjene podataka o muzejskim predmetima surađujući pri tomu i sa stručnjacima iz međunarodnih organizacija za standarde, kao i onima za međunarodno pravo.

Budući da zbog različitih prijedloga informacijskih i dokumentacijskih sistema u muzejskoj djelatnosti, načina obrade muzejske građe, jezika i dr. gotovo da i ne postoji mogućnost cjelovitijeg uvida rada na tom području, u svim zemljama svijeta na godišnjim sastancima CIDOC-a nastoji se taj rad koordinirati, utvrditi realne mogućnosti primjene jedinstvene metodologije za obradu dokumentacije, standardizirati podatke i utvrditi provedivost ideje o suradnji brojnih zemalja na izgradnji minimalnoga jedinstvenog međunarodnog muzejskog dokumentacijskog i informacijskog sistema. Članice Komiteta su tako već predložile zajednički model za muzejski dokumentacijski i informacijski sistem i narednih godina planira se i tiskanje priručnika o tom sistemu u kojem će biti prezentiran i komunikacijski standardizirani format opće inventarne kartice te vodič za metode vođenja takve dokumentacije s minimumom standarda podataka, temeljen na sadašnjim sistemima Muzejskoga dokumentacijskog udruženja Velike Britanije iz Cambridgea i dopunjen primjerima iz prakse niza ostalih evropskih i izvanevropskih zemalja.

Opća slika stanja o muzejskim informacijskim i dokumentacijskim sistemima upućuje na postojanje koordiniranog rada većine zemalja na izradi nacionalnih sistema usklađenih s preporukama CIDOC-a, na porast primjene kompjutorske tehnologije te standardizaciju i klasifikaciju muzejskih pojmova. Primjena nove tehnologije u muzejskoj djelatnosti rezultat je i razvoja potreba i zahtjeva muzejskih radnika za bržim nalaženjem i korištenjem podataka iz fundusa muzeja, čime se racionalizira rad ne samo unutar pojedine institucije već i na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

Primjena mikroročunala u muzejima Velike Britanije 80-ih godina se širi, postavlja se novi informacijski sistem u tristotinjak muzeja, a izrađuje ga tim stručnjaka Muzejskoga dokumentacijskog udruženja Velike Britanije iz Cambridgea. Danas se taj sistem primjenjuje u mnogim muzejima u evropskim zemljama ali i u Kanadi, Australiji i dr. Proistekao je iz uske suradnje s CIDOC-om te ICOM upravo taj sistem i zagovara kao minimalni za međunarodnu razinu.

Primjer jedinstvenoga dokumentacijskog sistema u Švedskoj, temeljen također na preporukama CIDOC-a, funkcionira od 1977. godine pod nazivom SAMDOK. U SAD se u većini muzeja, počev od 70-ih godina, već niz godina koristi kompjutorska tehnologija a sve veća pažnja poklanja osuvremenjavanju programa, izradi baza podataka i klasifikaciji muzejskih predmeta. Institut za informatiku iz Züricha osnovao je, također početkom 80-ih, sistem CLASSICO za pohranjivanje, pretraživanje i povrat podataka o zbirka dijapozitiva muzeja i galerija s pratećom ikonografskom klasifikacijom. U muzejima Francuske razvijen je i sistem računске obrade podataka, napose predmeta iz galerija, definira se rječnik standardiziranih muzejskih pojmova i ikonografski thesaurus. Kompjutorski sistem MARDOC, u primjeni u muzejima Nizozemske, za sada je samo za pomorske zbirke muzeja a u toku je i rad na standardizaciji podataka i klasifikaciji muzejskih predmeta. Napori muzealaca Španjolske usmjereni su k uspostavljanju jedinstvenoga nacionalnog dokumentacijskog sistema. Dokumentacijski centar ICOM-UNESCO-a godine 1984. izradio je prijedlog ICOM Networka, baze podataka o muzeološkoj literaturi, koji je danas u primjeni, a u ovom časopisu donosimo i opsežniji tekst o tom projektu.

Planirano je da se centralna baza podataka iz Dokumentacijskog centra ICOM-a poveže s onima iz regionalnih centara u nizu zemalja članica ICOM-a a već je povezana s onom ICOMOS-a. Planirano je i povezivanje s bazama podataka Međunarodnog centra za studij restauracije i zaštite kulturnih dobara (ICCROM) u Rimu, čime bi se pokrilo, znatno cjelovitije no do sada, područje zaštite i prezentacije kulturnih dobara.

Za potrebe provedbe navedena projekta izrađen je i priručnik ključnih riječi i deskriptora, na engleskom i francuskom jeziku, utvrđen software koji se treba primjenjivati, ISIS-UNESCO-a i dr. Time ICOM-ov Dokumentacijski centar postaje značajan koordinatorski i metodološki punkt koji rad na ujednačavanju informacijskih i dokumentacijskih sistema za muzejsku djelatnost znatno olakšava i istodobno ga čini funkcionalnijim.

Uza pobrojana tijela o problemu muzejskih dokumentacijskih i informacijskih sistema bavile su se i brojne međunarodne konferencije a napose Generalne konferencije ICOM-a. Tako je već 1953. godine

problem muzejske dokumentacije posebno razmatran na 3. generalnoj konferenciji ICOM-a, održanoj u Parizu. Problem inventiranja bio je tada razmatran u zavisnosti od vrste muzeja a analizirani su i svi osnovni tipovi muzejskih inventara te donesene brojne preporuke radi unapređivanja toga dijela muzejskoga rada. Ili primjerice, preporuka s 14. generalne konferencije ICOM-a iz 1986. godine o politici zaštite pokretnih kulturnih dobara ističe kao prioritetni zadatak muzejske djelatnosti dokumentacijsku obradu muzejskih fondova kao dijela opće politike zaštite pokretnih kulturnih dobara, difuziju podataka o muzejskim predmetima na međunarodnom nivou putem postojećih i planiranih informacijskih sistema.

Definirajući muzej u svojem Statutu, ICOM naglašava da je adekvatna dokumentacija o predmetima – kulturnim dobrima osnovna pretpostavka za obavljanje svih ostalih zadataka muzeja. Dakako, muzejska je djelatnost, pa tako i načini vođenja dokumentacije o muzejskim predmetima, u Jugoslaviji zakonski sankcionirana, utvrđena je metodologija obrade muzejske građe. Višestrukom značenju muzejske dokumentacije, od onog za stručni i znanstveni rad, zaštitu predmeta, izlaganje, i dr., dan je ne mali prostor i na brojnim skupovima što su ih organizirala muzejska društva Jugoslavije, Društva konzervatora, Društva povjesničara umjetnosti i dr.

Valja istaknuti da je prvi pokušaj u nas da se na nacionalnom nivou primijeni jedinstveni sistem za inventiranje muzejskih predmeta bio već 1949. godine a inicirao ga je komitet za nauku i kulturu FNRJ. Predložene su jedinstvene upute o vođenju muzejskih inventara i inventarne kartice s utvrđenim zajedničkim rubrikama za unošenje podataka na razini muzejske djelatnosti Jugoslavije. Nažalost, nedostaju relevantni podaci koji bi i potvrdili da su te prve upute za jedinstveni nacionalni muzejski dokumentacijski sistem i provedene u praksi.

Najviše aktivnosti i inicijative na rješavanju dokumentacijskih problema u muzejima pokazali su muzejski radnici iz Hrvatske, koji počev od 1950-ih godina predlažu dokumentacijske modele što su ih u neznatno modificiranom modelu prihvaćali i primjenjivali brojni muzeji u nas. Nadalje, na savjetovanju Muzeji i zaštita 1961. godine u Rijeci prezentiran je i opsežan izvještaj o stanju inventarizacije, evidencije i dokumentacije u jugoslavenskim muzejima, stručnjaka za tu vrstu poslova iz Muzeja primjenjene umetnosti u Beogradu. Ponekad je tema skupa bio i problem tretmana stručnjaka dokumentalista u odnosu na ostale stručnjake u muzeju, kao onog u Muzeju primjenjene umetnosti u Beogradu potkraj 60-ih. Savjetovanje o muzejskoj dokumentaciji održano 1965. godine u Ljubljani, organizirano na republičkoj razini od Društva muzealcev Slovenije, bilo je također posvećeno pitanjima inventiranja i zaštite muzejske

građe. Razmatrana s toga gledišta, muzejska je dokumentacija u to vrijeme služila potrebama identifikacije i evidencije muzejskih predmeta i predstavljala pomoćno sredstvo za rad unutar muzeja. Međutim, već se tih godina zaključilo da rad na dokumentaciji kao djelatnosti mora biti zastupljen u svakom znanstveno-istraživačkom radu i podrazumijevati puno kompleksniju primjenu.

Katedra za muzeologiju Referalnog centra Sveučilišta u Zagrebu u okviru svojih predavanja održanih 1968. godine ponovno razmatra probleme muzejskih stručnih inventara. Muzejski dokumentacioni centar (MDC) u suradnji sa Sveučilišnim računskim centrom iz Zagreba i Postdiplomskim studijem muzeologije Referalnog centra Sveučilišta u Zagrebu organizira 1976. godine i skup za muzealce, polaznike PDS-a muzeologije iz Jugoslavije o mogućnostima kompjutorske obrade muzejskih podataka i potrebi izrade jedinstvenog sistema dokumentacije.

MDC je te godine pribavio od Smithsonian Institution iz Washingtona i software za obradu podataka muzejskih predmeta naslova SELGEM, koji je u Sveučilišnom računskom centru i prezentiran. Međutim, nažalost, nikad se nije šire primjenjivao i zbog nedostatka financijskih sredstava za izradu projekta informatizacije muzejske djelatnosti, pomanjkanja stručnoga kadra i tehnološki posve neopremljenih muzeja.

Zajednica muzeja Srbije u suradnji s MDC-om organizira 1983. godine i savjetovanje o potrebi postavljanja jedinstvenoga minimalnog informacijskog i dokumentacijskog sistema za muzeje na nacionalnoj razini za muzejske radnike Srbije i pokrajina. Prirodoslovni muzeji organiziraju također niz skupova o toj temi za prirodoslovne muzeje Jugoslavije.

Godišnja skupština Saveza društava muzejskih radnika Jugoslavije održana u Budvi 1983. godine u zaključcima preporuča uvođenje jedinstvene muzejske dokumentacije u Jugoslaviji temeljene na projektu te vrsti MDC-a a prezentiranog na tom skupu.

Vojni muzej iz Beograda organizira 1987. godine seminar za sve vojne muzeje Jugoslavije u suradnji s MDC-om o istoj temi – jedinstvenome minimalnome modelu dokumentacijskog i informacijskog sistema za vojne muzeje.

U ovom malom izboru tema skupova i savjetovanja vidljivi su i višegodišnji ne mali i ne uvijek nekoordinirani naponi muzealaca za rješavanje problema izgradnje jedinstvenoga muzejskog dokumentacijskog sistema. Ipak, taj sistem je danas u Jugoslaviji neujednačen i različit u metodama vođenja dokumentacije.

Pravilnici o vođenju inventarnih knjiga, kartoteka muzejskih predmeta i ostalih dokumentacijskih oblika, koji putem podzakonskih akata obavezuju muzeje na njihovo provođenje, ne omogućavaju efikasno

korištenje tako obrađenih podataka. Nadalje, putem tzv. centralnih kataloga ili matičnih muzejskih službi, koje postoje u Vojvodini, Srbiji i na Kosovu a formira se i u Makedoniji, osnovna muzejska kartoteka-inventarna kartica mora biti u jednom primjerku dostavljena iz muzeja u matičnu službu.

Međutim, i u tako postavljenim matičnim INDOK službama teško je očekivati djelotvornu interkomunikaciju i zbog nedovoljno definiranih kriterija razvoja tih INDOK službi, kao i onih u ostalima kulturnim djelatnostima te zbog posve različitih dokumentacijskih oblika koje muzeji u nas koriste. Neujednačenost se odnosi kako na format dokumentacijskih oblika tako i na nivo podataka koji se upisuju, jer i u podzakonskim aktima, koji reguliraju način vođenja dokumentacije, pokadšto nedostaju precizni podaci o tome.

Najstarije Uputstvo, koje je dijelom još na snazi, jest ono za muzeje u Hrvatskoj iz 1962. godine, a izmjenu u dijelu koji se tiče osnova za vođenje dokumentacije o predmetima muzejske građe donio je Muzejski savjet Hrvatske početkom 1989. godine.

U ostalim republikama i pokrajinama je u tom dijelu normiranja muzejske djelatnosti u vrijeme između 1977. i 1983. godine obavljeno dopunjavanje takvih uputstava ili su propisana i nova.

Postavljanje organizacijske sheme muzejskoga galerijskog informacijskog sistema (MUGIS) na temelju analize potreba njegova funkcioniranja u prethodnom razdoblju, kao i onih potreba koje proistječu iz istraživanja metoda i tehnika rada prikupljanja, obrade i protoka informacija na regionalnom nacionalnom planu kao i planiranoj povezanosti s tim sistemima na međunarodnoj razini, temelji su odluke Muzejskoga dokumentacionog centra da pristupi i širem rješavanju razmjene informacija među muzejima putem izrade projekta dokumentacije i klasifikacije muzejskih i galerijskih predmeta u Hrvatskoj kao temelja za informatizaciju muzejske djelatnosti, štampanog u zborniku MDC-a Muzeologija 25, 1987. godine. Osnovni projektni zadatak sadrži sljedeće dionice:

1. ujednačavanje dokumentacije muzejsko-galerijskih predmeta,
2. uvođenje jedinstvenoga klasifikacijskog sistema,
3. projektiranje mikrofilmiranja dokumentacije,
4. formiranje dokumentacijskih točaka u okviru MUGIS-a,
5. povezivanje s nacionalnim i međunarodnim informacijskim sistemima, s time da je dokumentacijski sustav osnovno polazište za koncipiranje i dalju realizaciju MUGIS-a.

Prijedlozima i rješenjima iz toga projekta detaljno i konkretno se na primjerima prikazuju svi dijelovi dokumentacijskog i klasifikacijskog sustava koji se koristi u obradi muzejskog predmeta, te je osnova za stručno znanstvenu identifikaciju svakog predmeta,

pa tako i temelj za njihovu elementarnu sigurnost. Oni se kreću od minimalnog opsega potrebne dokumentacije preko opširnih uputa za osnovno funkcioniranje zbirke dokumentacije, a napose za fototeku i opću inventarnu karticu, sve do uputa za sigurnosno mikrofilmiranje građe i određivanja osnovne koncepcije MUGIS-a i predvidive kompjutorske obrade podataka. Jedinstveni dokumentacijski i klasifikacijski sustav u muzejima i galerijama, organiziranim kao informacijske jedinice, trebao bi prerasti u znatno djelotvorniji i funkcionalniji sustav kada se podaci kompjutorski obrađuju i pretražuju.

Za sada je napravljena osnovna koncepcija MUGIS-a (muzejsko-galerijskog informacijskog sistema) i kompjutorske obrade podataka za buduće povezivanje dokumentacijskoga, mikrofilmskog sustava i automatske obrade podataka.

Osnovni predmeti bavljenja projekta je dokumentacijski i klasifikacijski sustav i svi prijedlozi i rješenja te upute razrađeni su do razine neposredne uporabe. Opća inventarna kartica pripremljena je na osnovi proširenog oblika kartice, koja je u primjeni i u nizu evropskih zemalja – usvojen je i adaptiran sistem engleskog udruženja za muzejsku dokumentaciju – MDA (Museum Doc. Association) – i u takvom proširenom i našim uvjetima prilagođenom obliku može se koristiti i za ručnu i za računsku obradu podataka. Kartica muzejskog predmeta je planirana i kao polazište za sigurnosno mikrofilmiranje osnovnih podataka o predmetima i za kompjutorsku obradu podataka. Ta je kartica i prijedlog komunikacijskog formata za razmjenu podataka o muzejskim predmetima koji će podzakonskim aktom biti i standardiziran.

Kartica sadrži glavne pretince koje identificiraju sažeti naslovi a ti se pretinci dijele u manje, označene također naslovima kojima se usmjerava upis podataka. Kartica ima 11 glavnih pretinaca prema postojećim međunarodnim standardima za opis predmeta kao što su to identifikacija, izrada, prikupljanje, povezivanje, nabava, opis, smještaj, postupak, dokumentacija i opaske. Podaci koji se upisuju u opću inventarnu karticu su standardizirani uz pregled i nstandardiziranog načina upisa podataka. Svi se podaci upisuju ključnim riječima, podacima koji dopunjavaju ključne riječi tzv. detaljima i odjeljivačima. Podaci upisani na ovu karticu predstavljaju osnovni dokument za ujednačavanje dokumentacije u muzejima pa je stvaranje realnih mogućnosti razvoja informacijskog i dokumentacijskog sistema znatno olakšano njihovom primjenom. Osnovno je da bez predloženog načina unosa podataka u opću inventarnu karticu nije moguće realizirati ni dalje dionice razvoja INDOK-a, napose u dijelu informacijske razine kompjutorske obrade podataka odnosno kreiranje baze podataka. Klasifikacijski sustav, sastavni dio opće in-

ventarne kartice, kao ključni problem i za realizaciju dokumentacijskih sustava i cjelokupnih informacijsko-dokumentacijskih poslova u muzejsko-galerijskoj djelatnosti u SRH, postavljen je također na usvojenim klasifikacijskim sistemima na međunarodnim standardima (ICOM CIDOC, MDA i dr.), usmjeren je i standardizaciji i homogenizaciji protoka informacija i dokumentaciji o muzejskoj građi na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Klasifikacijom se upućuje korisnika do traženih podataka u pojedinim muzejima i obrađuje ono što je zajedničko svima muzejima koji će se njome koristiti.

Prema recenziji projekta MDC-a dr. Miroslava Tuđmana, "takav sustav je nova funkcija i nova vrijednost što je informacije o obrađenim predmetima imaju ne unutar jednog muzeja, već unutar dokumentacije muzejskog galerijskog sustava a kao instrument za razmjenu informacija o muzejskoj građi bit će stalno otvoren permanentnom vrednovanju i nadogradnji i njegova evaluacija bit će moguća tek aposteriori kada se empirijski utvrde informacijsko-dokumentacijske veze i odnosi što postoje između različitih muzeja u okviru MUGIS-a".

Takav klasifikacijski sustav je i minimum koji treba osigurati zajedništvo u obradi i pretraživanju dokumenata u nizu različitih muzeja i galerija. Za dalje vrednovanje klasifikacijskog sustava, njegovu dopunu, osnovana je stalna radna grupa pri MDC-u kako bi svi sudionici u sistemu mogli na isto mjesto dostavljati dopune a ostali bili informirani o novouvedenim terminima.

Dokumentacijski i klasifikacijski sustavi kao osnovno polazište za dalju realizaciju MUGIS-a, uza sve realizirane preduvjete koji se projektom detaljno naznačavaju, postat će puno djelotvorniji i funkcionalniji ako se podaci kompjutorski obrađuju i pretražuju. U opsegu toga projekta sadržani su i osnovni pravci informatizacije muzejske djelatnosti, a na razini kulturnih djelatnosti u Hrvatskoj to je, uz onaj za bibliotечnu djelatnost, ujedno i jedini verificirani program, od Muzejskog savjeta Hrvatske, toga područja i stoga jedan od osnovnih kriterija za nabavu tehnološke opreme u muzejima Hrvatske.

Pri postavljanju organizacijske sheme MUGIS-a MDC je već po prirodi svojega dosadašnjeg djelovanja i određen za kontaktnu – referalnu ustanovu za provedbu informatizacije muzejske djelatnosti kao i za mjesto organiziranja i korištenja matične baze podataka o predmetima muzejske građe u Hrvatskoj te za ostale aktivnosti vezane za INDOK.

Koordiniranje akcija i programa informatizacije i razvoja informacijskih sistema i baza podataka pojedinih kulturnih djelatnosti, razvijanjem sistema kulturnih informacija i planiranjem razvoja informacijskog sistema za potrebe kulturne politike grada Zagreba i Republike, osim matičnih službi u kulturnim djelatno-

stima, Zavoda za kulturu Hrvatske, NSB-a, Instituta informacijskih znanosti i dr., bave se i, 1987. godine osnovane, Komisija za sistem kulturnih informacija RSIZ-a kulture Hrvatske te Komisija za informacijski sistem USIZ-a kulture grada Zagreba. Budući da prave informatičke opreme u muzejskoj djelatnosti Hrvatske sve do 1988. godine nije bilo, ili je to što je postojalo zanemarivo malo, programima navedenih komisija i financijskom podrškom USIZ-a i RSIZ-a kulture otpočela je i nabava minimalne tehnološke opreme za potrebe provedbe planirane informatizacije te djelatnosti, ali jednako tako i ostalih, i to PC, AT i XT konfiguracija.

Podrškom tih komisija MDC u 1989. godini pribavlja i software MODES za potrebe djelatnosti, odnosno onih informatički opremljenih muzeja u kojima se navedeni projekt MDC-a treba i realizirati.

Orijentacija MDC-a pri nabavi softwarea je prema postojećim standardiziranim programskim paketima i bazama podataka koje uza sve ostale preporučaju i ICOM i CIDOC. Između novijih softwarea kao što su to dBase III+, PC FOCUS, ORACLE, i INQUIRE te najnovijih kao što su to MINIMARK i MODES, MDC se opredijelio za MODES (Museum data object entry system) Muzejskoga dokumentacijskog udruženja Velike Britanije, i to s razlogom što je već u svom projektu informatizacije koristio predložak opće, standardizirane, inventarne kartice tog udruženja te time ostvario osnovne pretpostavke i za primjenu MODES-a.

MODES omogućuje brojne funkcije potrebne muzejima i galerijama: jednostavno unošenje podataka, skupina podataka, kataloga, indeksa, izvještaja, izdavanje specijaliziranih kataloga i dr. a sustav omogućuje i dodavanje novih podataka već postojećim. Namijenjen je IBM PC mikroracionalima i kompatibilnim uređajima po MS-DOS operativnom sustavu. Muzejsko-dokumentacijsko udruženje i IME Ltd. zajedno su razvili i TINmus/ir sustav, koji MODESU omogućuje niz dodatnih funkcija. TINmus/ir je aplikacija TINmanova sustava relacijske baze podataka. Pomoću njega korisnik može, preko ulaza, tražiti po naslovima ili zaglavljima i lako odvajati pojedinosti koje ga zanimaju, a omogućuje i traženje određene riječi ili fraze bilo gdje u bazi podataka.

Orijentacija u nabavi takva softwarea za informatički opremljene muzeje grada Zagreba, i planirano opremanje ostalih muzeja je u skladu s postojećima međunarodnim standardima i bazama podataka koje preporuča Međunarodni savjet za muzeje (ICOM-UNESCO). Prezentacija navedena softwarea održana je početkom godine u MDC-u u suradnji s Muzejem ljudske revolucije Slovenije i Slovenskim etnografskim muzejem iz Ljubljane, koji su već pribavili taj program, a o tomu je više riječi u zasebnim tekstovima ovog časopisa.

U svojim novim projekcijama informatizacije muzejske djelatnosti u Sloveniji, podrškom Kulturne skupnosti Slovenije, počev od 1989. godine, koristit će se navedeni projekt MDC-a i software MODES, i u tu svrhu se i priprema za tisak ponovljeno izdanje Muzeologije br. 25, izd. MDC-a na slovenskom jeziku s temom Dokumentacija i klasifikacija muzejskih i galerijskih predmeta, dopunjeno u dijelu programa informatizacije i navedenim softwareom.

To je ujedno i jedan od prvih realnih koraka ka povezivanju muzeja i na nacionalnoj razini. Pri tomu je Kulturna skupnost Slovenije iz Ljubljane u ovoj godini dala prioritet muzejskoj djelatnosti u rješavanju problema primjene kako projekta informatizacije tako i nabave tehnološke opreme za sve muzeje i galerije u Sloveniji, a utvrđena je i dinamika suradnje s MDC-om u provođenju projekta ali i njegovoj dopuni, napose u dijelu klasifikacijskog sistema.

Raznolikost postojećih i planiranih baza podataka u muzejskoj djelatnosti Jugoslavije upućuje na potrebu koordiniranog razvoja budućeg on-line sistema ne samo u muzejskoj već i ostalim kulturnim djelatnostima, a napose na nužnu primjenu jedinstvenoga standardiziranoga komunikacijskog formata opće inventarne kartice. Danas se u Jugoslaviji problemom informatizacije muzejske djelatnosti otpočinju baviti i primjerice Muzej grada Novog Sada, Muzej grada Beograda i Etnografski muzej, Muzej nauke i tehnike iz Beograda, Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine iz Sarajeva a Arheološki institut iz Beograda se i kandidira za koordinatora u izgradnji nacionalne baze podataka iz arheologije na natječaju Saveznog sistema naučnih i tehnoloških informacija za arheološku nauku pri Saveznom komitetu u izgradnji SNTJ-a. Pri tom u svom projektu, u dijelu koji se tiče baza podataka o arheološkim predmetima u muzejima, radi izbjegavanja udvostručavanja obrade podataka na dvije razine, koristi i citirani projekt MDC-a.

Budući da zaključci savjetovanja, skupština, skupova i dr. na kojima se raspravljalo o potrebi uvođenja jedinstvenoga minimalnog opsega standarda podataka za opis muzejskih predmeta do danas nisu realizirani, osim što su muzejski radnici informirani o takvoj potrebi kao i o postojanju projekta MDC-a, može se očekivati i postavljanje novih informacijskih regionalnih i/ili gradskih mreža baza podataka, što, dakako, neće pridonijeti efikasnijoj suradnji u tom području muzejskoga rada.

Muzejsko-galerijska sekcija Stalne konferencije gradova i općina Jugoslavije stoga planira organizirati još u toku 1989. godine zasebni skup svojih članica o temi Informatizacija muzejske djelatnosti i inicirati potrebu zajedničkog rješavanja problema i same zaštite kulturne baštine. MDC je imenovan, slijedom dosadašnjeg rada na tom području, koordinаторom teme toga skupa.

Unatoč tim problemima, postojeće tehničke pretpostavke informatizacije muzejske djelatnosti u Hrvatskoj moraju biti praćene i zapošljavanjem određenog profila stručnjaka-informatičara u većim muzejima i pri MDC-u te intenzivnoj izobrazbi postojećeg stručnoga kadra.

Uvođenje Studija informacijskih znanosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, o čemu je više riječi u tekstovima ovog broja časopisa *Informatica Museologica*, prilog je i dugoročnu razmišljanju o rješavanju toga problema.

Najnoviji podaci o postojećim i planiranim kadrovima za obavljanje poslova informatizacije u muzejskoj djelatnosti pokazatelji su nedovoljne opremljenosti muzeja profilacijom toga kadra ali i doškolovanoga sekundarnog informatičkoga kadra, odnosno kustosa muzeja koji treba raditi s raspoloživim ili planiranim hardwareom i softwareom. Nužno je i paralelno osiguranje gotovih softverskih paketa kojima se mogu koristiti i kadrovi koji nisu po svom osnovnom obrazovanju informatičari.

Programi informatizacije muzejske djelatnosti neće biti ostvareni ako se ne dosegne razina planiranog školovanja kadra za te poslove za koje kriterij treba biti i veličina te funkcija matične službe ili muzeja. Danas, primjerice, u Hrvatskoj za cjelokupnu muzejsku djelatnost postoje zaposleni stručnjaci informatičari samo u Muzeju za umjetnost i obrt te Tehničkome muzeju Zagreba, a planirano je i zapošljavanje takvih stručnjaka u MDC-u i Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu. Očito je stoga da će školovanje za provedbu informatizacije odnosno zapošljavanje novih profila stručnjaka biti prioritetni zadatak u prvoj etapi provođenja navedenog projekta MDC-a, jednako kao i izrada programa informatizacije matičnih muzeja i galerija. Uz programe informatizacije djelatnosti pojavljuju se i pojedinačni o informatizaciji djelatnosti ustanova, primjerice u Zagrebu MDC-a, Muzeja za umjetnost i obrt, Muzeja revolucije naroda Hrvatske.

Pred MDC-om kao relevantnim subjektom za informacijsku politiku u muzejskoj djelatnosti postavljaju se nakon donošenja Uputa o osnovama za vođenje dokumentacije o predmetima muzejske građe od Muzejskog savjeta Hrvatske brojne obaveze u provođenju citiranog projekta odnosno MUGIS-a, a također organiziranje centralne baze podataka o predmetima muzejske građe u Hrvatskoj pri MDC-u.

Raznolikost postojećih i planiranih baza podataka u muzejskoj djelatnosti upućuje na obaveznu primjenu nacionalnih i međunarodnih standarda, na primjenu jedinstvenog standardiziranoga komunikacijskog formata inventarne kartice za razmjenu i zaštitu podataka i sl. Objedinjavanjem i koordiniranjem takva razvoja informacijskih sistema i sistema kultur-

nih informacija bavit će se i Zajednica stvaralaca baza podataka osnovana pri RSIZ-u kulture Hrvatske u lipnju 1989. godine, a u pripremi je i izrada opsežna elaborata u izvedbi Zavoda za kulturu Hrvatske o informatizaciji u djelatnostima kulture Hrvatske, u čiji će rad biti uključeni stručnjaci za svako pojedino područje iz kulturnih djelatnosti (arhivska, bibliotečna, glazbeno-scenska, muzejska, zaštita spomenika kulture i dr.). Pri novoosnovanom Informatičkom servisu za kulturne djelatnosti Omladinskoga kulturnog centra u Zagrebu, o kojem je više riječi u zasebnom tekstu ovog časopisa, u prvoj etapi njegova rada kao pilot-projekt pripremljen je Prijedlog rada u suradnji s MDC-om u sklopu informatizacije muzejske djelatnosti.

Govoreći o bazama podataka u muzejskoj djelatnosti Hrvatske, MDC danas raspolaže sa sljedećim potencijalnim bazama koje trebaju biti realizirane u toku 1989. i 1990. godine:

1. primarna baza podataka koja se odnosi na predmete muzejske građe odnosno na muzejske fondove, a direktno je vezana uz projekt MUGIS-a, te software MODES,

2. baze podataka o muzejskim aktivnostima (izložbe, izdavačka djelatnost i dr.) namijenjene lokalnom radu u ustanovama i prilagođene potrebama svakodnevnog obavljanja djelatnosti,

3. baze podataka o recentnim istraživanjima (arheološkim, etnografskim, prirodoslovnim i dr.)

4. baze podataka o muzejskoj djelatnosti u Hrvatskoj za koje software izrađuje Informatički servis Omladinskoga kulturnog centra:

- a) registar ustanova
- b) registar muzejskih radnika,

5. bibliografske baze podataka o fondovima bibliotečne i arhivske građe, u koju se svrhu od Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu pribavio i software ISIS-UNESCO.

MDC je planirao korištenje tog softwarea i radi uključivanja u ICOM Network bazu podataka Dokumentacijskog centra ICOM-UNESCO-a u Parizu, jer i dosadašnji je način obrade temeljen na standardima koji taj centar preporuča za biblioteke u muzejima ili specijaliziranim dokumentacijskim centrima.

Jednako tako i informatički opremljeni ostali muzeji bit će uključeni u seminar za obradu bibliografskih podataka navedenim softwareom a MDC i NSB će organizirati u toku druge polovice 1989. godine i seminare za njegovu primjenu.

Također seminari za provedbu MUGIS-a i korištenje softwarea MODES za kustose muzeja i galerija Hrvatske bit će organizirani, isto putem MDC-a i niza suradnika, u studenome 1989. godine.

Središnji informatički punkt ili kontaktna točka MUGIS-a, MDC se u narednom razdoblju, počevši od ove godine, intenzivnije usmjerava razvijanju i prenošenju baza podataka u vlastite PC AT i XT kompjutere i povezivanje s Informatičkim servisom kulturnih djelatnosti te ostalim relevantnim subjektima za provedbu takvih projekcija.

Dovršenjem prijedloga standarda i normativa za muzejsku djelatnost, projekta kojeg je nosilac Zavod za izučavanje kulturnog razvoja Srbije iz Beograda a suradnici MDC i stručnjaci različitih profila, ostvaruju se i neke od osnovnih pretpostavki za relevantnije sudjelovanje muzejsko galerijskih organizacija u informatizaciji vlastite djelatnosti. Taj će projekt biti publiciran ove godine i dostavljen svima muzejima Jugoslavije.

Prilog standardizaciji muzeoloških pojmova je i 1987. godine dovršen i objavljen Muzeološki rječnik – Dictionarium Museologicum ICOM–UNESCO-a, s dvadeset jezičnih varijanti tih pojmova u okviru kojeg je zastupljena i hrvatsko-srpska jezična varijanta, a izrađena je pri Komitetu za dokumentaciju (CIDOC) ICOM-a u suradnji sa stručnjacima iz MDC-a. Planirana je i izrada nacionalnoga muzeološkog rječnika prema postojećemu modelu u suradnji s Jugoslavenskim nacionalnim komitetom ICOM-a.

Osim navedenih problema provedbe informatizacije u muzejskoj djelatnosti, problem je i onaj koji govori da informacijska politika kako u Hrvatskoj tako i u ostalom dijelu Jugoslavije nije sustavna, da ciljevi i programi te informatizacije nisu sukladni i određeni razvojnim ciljevima društva te da ne postoji zajednički ili jedinstveni projekt sistema kulturnih informacija.

Prvi se pak rezultati u provedbi projekta o informatizaciji muzejske djelatnosti, zadanih koordinata, mogu očekivati kada taj sistem postane operativan – a njegovo financiranje podržano iz višestrukih izvora – koordiniran putem Zajednice stvaralaca baza podataka u kulturnim djelatnostima Hrvatske, uza suradnju s ostalim institucijama iz kulturnih djelatnosti i drugim relevantnim tijelima te povezivanje s javnom mrežom za prijenos podataka (YUPAK). Ne manje značajno je i to da se u Osnovama plana kulturnog razvoja USIZ-a kulture grada Zagreba za 1989. godinu informatizacija kulturnih, pa tako i muzejske djelatnosti, naglašava kao prioritetna a u ciljevima razvoja kulturnih djelatnosti naglasak je upravo na osuvremenjivanju rada nabavom i korištenjem informatičke opreme, te da RSIZ kulture Hrvatske planira u 1990. godini pri nabavi informatičke opreme dati prioritet muzejskoj djelatnosti.

Nova tehnologija u muzejima, međutim, zahtijeva da se i poslovi planiraju i organiziraju na novim osnovama, otvorenijeg pristupa podacima o predmeti-

ma muzejske građe – nacionalnim kulturnim dobrima. U svrhu pregleda dosadašnjih rezultata i dosega u vođenju muzejske dokumentacije te uvođenju informatizacije i u muzejsku djelatnost MDC je i ovaj tematski broj časopisa *Informatica Museologica* posvetio toj problematici, nastojeći izborom tema cjelovitije prezentirati i današnje stanje na tom području.

Primljeno: 13. 7. 1989.

Izbor korištene literature:

1. Marija Liszt, Model relacijske banke podataka u muzejsko-galerijskim ustanovama, magistarski rad, Referalni centar Sveučilišta u Zagrebu, 1980;
2. Andrew D. Roberts, Planning the documentation of museum collections, MDA, Oxford, 1983;
3. EDV – Koncept Bundesmuseen, Wien, 1988;
4. The International Journal of Museum Management and Curatorship, No. 1, vol. 8, March 1989, Butterworths, Guildford;
5. ICOM–NETWORK, ICOM, Paris, 1984;
6. Miroslav Tuđman, Struktura kulturne informacije, Zavod za kulturu Hrvatske, Zagreb, 1983;
7. Muzeologija br. 7, 1954; MDC, Zagreb;
8. Muzeologija br. 25, MDC, Zagreb, 1987;
9. Zbornik zaštite spomenika kulture, knj. XIII, 1962, Beograd;
10. Vanda Pavelić, Razni modeli inventara u muzejima, Muzeologija br. 5, MDC, Zagreb, 1956.

SUMMARY

**Documentation and Information
Systems in Yugoslav Museums**

Branka Šulc

The paper presents an overview of the state of documentation and information systems in international museological activities, and of the coordination in designing a common model for minimum standard data for such systems coordinated through the ICOM-Unesco Documentation Centre in Paris and the Documentation Committee (CIDOC) of ICOM. The experiences gathered so far in the introduction of such systems in Yugoslav museums are also presented.

The most advanced variant being developed for museum activities in Yugoslavia in the field of informatization of museum activities is the project of the Museum Documentation Centre in Zagreb, which is based on Yugoslav and international standards of data. It is planned for the project to bring all the documentation on museum materials up to the same level, to introduce a unified classification system, design microfilming of such documentation, and to develop activities concerning information, documentation and communication within the museum. It is also planned to introduce the museums and galleries information system (MUGIS), which presupposes the introduction of hardware and software technology.

By further developing the organization scheme of MUGIS the Museum Documentation Centre will, in accordance with its activities so far, be placed in a reference centre which is to house the future data base on museum material in Croatia, through a system distributing functions and selected data acquired from the mainframe data base in the Museum Documentation Centre (MDC) over subsidiary systems in larger museums. The above project applies the software for museum activities MODES (Museum object data entry system) of the Museum Documentation Association Cambridge, Great Britain. The same design for the computerization of the MDC as well as the MODES software has since 1989 been applied by museums in Slovenia. This is the first step towards the development of a national museum information system.

In 1988 began the acquisition of hardware for museums in Croatia (IBM PC AT compatible technology), as well as the education of curators appropriate for the project.

It has also been planned to include the library data of the MDC into the ICOM NETWORK data based on museological literature, for which purpose use is made of the ICIS-UNESCO software, 2nd variant.

The paper also deals with problems connected with the computerization of museums in relation to the unsystematic information policy in Yugoslavia, owing to which the aims and programmes of informatization do not completely serve the developmental aims of the society. Similarly, there are no common and unified projects concerning the system of cultural data.

It has been planned to link museum data bases with the public network for data transfer (YUPAK) and other relevant institutions, as well as to coordinate the work with institutes for the preservation of cultural monuments, archives, libraries etc.